

Piotr Salwa

"Slavica et alia : per Anton Maria Raffo", a cura di Andrea Ceccherelli, Cristiano Diddi, Danilo Gheno, Firenze 2007 : [recenzja]

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 99/4, 262-264

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ricing Modernity: The New Woman and the Metropolis as Metonymies in Djuna Barnes's „Nightwood” Kristiny Fjelkestam.

Bardzo ciekawe efekty przyniosło nałożenie analitycznych operacji genderowych na procedury badawcze estetyki recepcji. Lisbeth Larsson w artykule *About Her Dead Body: Victoria Benedictsson and the Beginnings of a New Biography* rekonstruuje poetyki męskich i kobiecych opowieści o martwej kobiecie na przykładzie dziennikarskich i fikcyjnych relacji o samobójczej śmierci pisarki Victorii Benedictsson. Christine Frisch zaś w pracy *The Gendered Reception of Lisa Marklund and Henning Mankell in Germany (Cinderella and Sophocles as Authors of Modern Crime Fiction)* analizuje różnice między internetowymi recenzjami współczesnych szwedzkich powieści kryminalnych, ujawniając podstawowe mechanizmy oceny pisarek nie tylko tego gatunku: pomniejszenie wartości ich utworów, lekturę poprzez biografię autorki. Skontrastowanie recepcji twórczości kobiet i mężczyzn, okazuje się jeszcze ciekawsze, gdy w grę wchodzi ujawnienie radykalnej zmiany znaczeń interpretowanego dzieła. Helena Forsås-Scott (*Verbal Power, Visual Power, and the Construction of Feminine Subjectivity: Elin Wägner's „Norrullsligan” as Prose Fiction and Film*) odsłania manipulacje kategorią narratora i fokalizatora, jakiej dopuścili się twórcy filmowej ekranizacji powieści Elin Wägner. Kobięcy podmiot piszący i mówiący w prozie, a męski reżyser-obszwarator w filmie projektują diametralnie różne sposoby interpretacji. Etyczne i estetyczne implikacje aktu spojrzenia przewijają się wielokrotnie w rozmaitych szkicach prezentowanego tomu, nigdzie jednak tak dobitnie nie eksponuje się ich genderowych uwarunkowań.

Tom *The New Woman and the Aesthetic Opening. Unlocking Gender in Twentieth-Century Texts* stanowi nie tylko istotne źródło informacji o najważniejszych procesach kulturowych niemal całego XX stulecia. Dzięki interdyscyplinarnemu ujęciu tej tematyki poznawanie różnych twarzy Nowej Kobiety jest ciekawym i pożytecznym doświadczeniem. Za zaletę prezentowanej publikacji wypada uznać nie nowatorstwo metody czy wskazanie nowego kierunku badań, lecz przede wszystkim próbę objęcia nimi zjawisk i nazwisk dotychczas marginalizowanych. Zbiór interesująco reinterpretuje tematy, zdawałoby się, dokładnie już opisane, bo dawno rozpoznane w kulturze i literaturze Europy Zachodniej.

Magdalena Rembowska-Pluciennik
(Instytut Badań Literackich PAN – Institute
of Literary Research of the Polish Academy
of Sciences, Warsaw)

Abstract

The book review deals with the intersections of aesthetics, culture of Modernism and gender in the context of North and East European literature.

Publikacja powstała przy wsparciu Fundacji na rzecz Nauki Polskiej.

SLAVICA ET ALIA. PER ANTON MARIA RAFFO. A cura di Andrea Ceccherelli, Cristiano Diddi, Danilo Gheno. Firenze 2007. Editrice „La Giuntina”, ss. 448.

Zbiory studiów dedykowane osobom zasłużonym na niwie naukowej z okazji ich okrągłych urodzin lub odejścia na emeryturę – tak dobrze znane wszystkim „Festschriftы” – mają długą i chwalebłą tradycję, lecz dzisiaj dosięga je zauważalna dewaluacja. Jest to

zapewne efekt dużej liczby podobnych inicjatyw, a ta z kolei wynika z niejakej łatwości (!) publikowania prac tego rodzaju oraz z najlepszych chęci uczniów i przyjaciół mniej czy bardziej (u)znanych luminary. O dewaluacji tej wiedzą nie tylko adresaci, autorzy i czytelnicy ogłaszanych studiów, ale także „czynniki oficjalne”, które niezwykle oszczędnie punktują publikacje zamieszczane w takich tomach. Dlatego warto zasygnalizować pojawienie się „Festschriftu”, który mógłby w tej sytuacji pozostać niesprawiedliwie niezauważony; tym bardziej że ukazuje się nakładem niewielkiego wydawnictwa i z dala od Polski, choć spraw polskich w dużej mierze dotyczy.

Slavica et alia, dedykowane florenckiemu slawiście i poloniście Antonowi Marii Raffo z okazji jego siedemdziesiątych urodzin, ukazały się nakładem wydawnictwa „La Giuntina”, specjalizującego się w publikacjach o tematyce żydowskiej. Zapowiada to książkę pod wieloma względami zaskakującą i nietypową – tak jak nietypową i często zaskakującą postacią jest sam Raffo, szeroko odczytany, błyskotliwy erudyta o ekscentrycznym sposobie bycia i zainteresowaniach. (Pozwalam sobie publicznie na tę uwagę, ponieważ znam również jego poczucie humoru, w którym autoironia znakomicie współgra z upodobaniem do bezpośredniości, a nawet pewnej uszczypliwości.) Ofiarowany mu „Festschrift” zdaje się zatem odpowiadać charakterem jubilatowi, natomiast postronnego czytelnika niewątpliwie zaciekawi dzięki licznym studiom omawiającym zagadnienia, które często określibyśmy jako *curiosa* czy *marginalia*, a które w sumie składają się na interesującą kolekcję. Lekturę tej książki da się bowiem doskonale porównać do zwiedzania gabinetu osobliwości, choć czytelnik może też odnosić wrażenie, że asystuje uczonej, a jednocześnie niewymuszonej, okazjonalnej rozmowie erudytów, prawdziwie pasjonujących się wszelkimi, nierzadko dziwnymi, zagadnieniami językowej i literackiej tradycji Słowiańszczyzny oraz europejskiego Wschodu. Wydaje się to kontynuacją tej specyficznej tradycji florenckiej, której wyrazem były niegdyś opublikowane w 25 tomach *Delizie degli eruditi toscani* (Delicje toskańskich erudytów, 1770–1789).

Pierwszych kilka rozdziałów (nazwanych „*Lettere familiari*” – w nawiązaniu do znanego tytułu listów Petrarcki) ma charakter przyjacielskich i koleżeńskich wspomnień łączących się z osobą jubilata, a dopiero część druga – której tytuł: *Cose linguistiche e filologiche* (Sprawy/rzeczy językowe i filologiczne), także przywołuje na myśl Petrarkowską (udawaną) dezynwolturę w określaniu własnych dzieł – zawiera prace o charakterze naukowym. Są to rozważania poświęcone w przeważającej mierze kwestiom indoeuropeistycznym, etymologicznym i historycznojęzykowym, a przyjęcie swobodnej konwencji pozwala na stawianie pytań, na które nie zawsze można dać zadowalającą odpowiedź, ale które nie tracą przez to swojej wagi. Studia te obejmują olbrzymi obszar od alpejskiego pogranicza francusko-piemonckiego po Ural (lub przynajmniej rejony, w których używa się języków uralskich, dokładniej: ugro-fińskich), ogromną perspektywę czasową od średniowiecza po dzień dzisiejszy, szeroką gamę i hierarchię języków od klasycznej greki po lokalne dialekty. Rozważania językowe rozciągają się tu często na szerszy kontekst kulturowy i literacki, wypunktowanie zaś drobnych, pozornie przyczynkarskich kwestii może w sposób interesujący rzucić światło na zagadnienia mentalności lub kulturowego *imaginarium*. Dwa studia zamieszczone w tej części dotyczą bezpośrednio spraw polskich: artykuł Raffaele Caldarellego o pochodzeniu wyrazu „parafia” oraz rozważania Ireny Putki na temat pojęcia „mądry”. Poszukiwacza ciekawostek z pewnością zainteresuje z kolei obszerna prezentacja dziejów interpunkcji w językach uralskich dokonana przez Danila Ghena.

Najciekawsza dla polonisty może okazać się jednak część trzecia: *Cose storiche e letterarie* (Sprawy/rzeczy historyczne i literackie), ponieważ tutaj właśnie znajdzie czytelnik wiele prac poświęconych literaturze polskiej. Interesującą grupę pośród nich stanowi kilka artykułów dotyczących zagadnień przekładu poetyckiego; rozważaniom teoretycznym (a zarazem osobistym) towarzyszą w nich prezentacje własnych doświadczeń translatorskich, co uważam za niezwykle cenne i pouczające nie tylko dla filologa obcego

i komparatysty, ale również dla każdego krytyka podejmującego analizę poezji. Andrea Ceccherelli tłumaczy (oczywiście na język włoski!) Jana Kochanowskiego, Krystyna Jaworska – Norwida, Pawlikowską-Jasnorzewską, Iłakowiczównę, Białoszewskiego i Twardowskiego, a Marcello Piacentini – Baczyńskiego i Borowskiego. Zbliżoną problematykę znajdujemy także w artykule Gabrielli Imposti, poświęconym pierwszym przekładom *Sonetów krymskich* na język rosyjski. Sytuacja polskiej literatury ubiegłego stulecia, niektóre jej zagadnienia i aspekty są tematem prac Edwarda Balcerzana (poezja), Giovanni Tomasucci (Gombrowicz i Witkacy), Jerzego Pomianowskiego (Schulz), Leonarda Masiego (polityczna satyra Października). Luigi Marinelli wraca do wcześniej podejmowanej już przez siebie kwestii niejednoznaczności *Quo vadis?*, która, jego zdaniem, leży u podstaw popularności powieści (lecz stwierdza przy tym, że popularność Sienkiewicza w Italii nie dorównuje dzisiaj tej sprzed kilkudziesięciu lat). Podziela ową opinię Pietro Marchesani, ukazując krótki epizod, który świadczy o dzisiejszej niepewnej obecności pisarza w świadomości Włochów. Nie brak „odstón” historycznych: Luca Bernardini omawia źródła, na których podstawie można odtworzyć obyczaje związane ze spożywaniem alkoholu w Polsce i w Rosji w XVII, Grzegorz Franczak przypomina spotkanie w Rzymie dwóch dyplomatów i szczypanych lisów, podobnie zręcznych w dbałości o własne interesy: Jana Ocieckiego i Antonia Pucciego, Wojciech Jekiel dzieli się z czytelnikami treścią posiadanego przez siebie nieznanego listu Józefa Piłsudskiego. Kilka artykułów poświęcono problematyce rosyjskiej (Renzo Olivieri – Cwietajewej, Lilia Skomorochova-Venturini – wiadomościom z Włoch krążącym w XVII-wiecznej Rosji w formie pism ulotnych, Maria Zalambani – polityce kulturalnej Kremla w okresie breżniewowskim) oraz chorwackiej (Alice Parmeggiani – rękopiśmiennej XIX-wiecznej komedii z Gorizii, Bozidar Stanisic – jednej z nowel Andricia). Czymś zupełnie szczególnym wydaje się praca Silvana De Fantiego o rękopisie znalezionym w Natisone – jest to wyśmienity pastisz na pedantycznie erudycyjną i pretensjonalną prezentację odkrycia naukowego o dość ograniczonym w gruncie rzeczy znaczeniu. Czym jednak jest naprawdę zamieszczony w niej fragment (pseudopoetycki? Tej tajemnicy zdradzić nie mogę. Jeżeli nie zna się okoliczności powstawania księgi, taka wiedza mogłaby jedynie zaszkodzić subtelnemu komizmowi tego wielowarstwowego tekstu.

Lektura tomu *Slavica et alia*, nadzwyczaj ciekawego (w którym oczywiście nie brak fotografii, biografii i bibliografii prac jubilat) wymagać będzie jednak od polskiego czytelnika pewnego wysiłku – prawie wszystkie artykuły opublikowano w języku włoskim.

Piotr Salwa
(Uniwersytet Warszawski –
University of Warsaw)

Abstract

The review discusses a volume of papers dedicated to Italian researcher Anton Maria Raffo, a Polonist and Slavist, which comprises Slavic and Indo-European papers written mainly in Italian.